

Nr 89.

Ankom till riksdagens kansli den 16 december 1941 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

I en till riksdagen den 21 november 1941 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 345, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att stöd för odling av de i propositionen omförmälda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för jordbruksdepartementet uppdragna riktlinjer.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas nedan, hänvisa till propositionen.

För stödjande av odlingen av vissa kulturväxter, nämligen sojabönor, oljelin, lin samt raps och hampa, beviljades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 243; r. skr. nr 303) för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 80,000 kronor. Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (IX. H. T. p. 94; r. skr. nr 9) anvisades för samma ändamål för budgetåret 1940/41 ytterligare ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Samma riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgav, att stöd för odlingen av lin, raps, vallmo, sojabönor och oljelin finge ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet uppdragna riktlinjer, samt bemyndigade därjämte Kungl. Maj:t att förordna att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skulle användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkning använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skulle utgöras av svenskt frö.

Genom beslut av årets riksdag (prop. nr 29; r. skr. nr 66) har ytterligare stöd lämnats odlingen av oljeväxter samt sojabönor under år 1941. Enligt detta beslut skall stödet avse följande oljeväxter nämligen lin, vallmo, raps, vitsenap, hampa och solros. Stödet avser att tillförsäkra odlarna följande av staten garanterade priser, nämligen

för linfrö	3.5	gångar fastställt höstvetepreis, dock lägst kronor 1.00 per kilogram,
» vallmofrö	4.5	» » » » » » 1.25 » » ,
» rapsfrö	3.5	» » » » » » 1.00 » » ,
» vitsenapsfrö	3.5	» » » » » » 0.90 » » ,
» sojabönor	5.5	» » » » » » 1.50 » » ,
» hampfrö	4.5	» » » » » » 1.25 » » ,
» solrosfrö	4.5	» » » » » » 1.25 » » .

Odlingen av nu ifrågavarande kulturväxter skulle under år 1941 liksom under år 1940 handhas av svenska spannmålsaktiebolaget.

Genom riksdagens beslut medgavs tillika, att de förut omförmälda för budgetåren 1939/40 och 1940/41 anvisade anslagen å tillhoppa 180,000 kronor finge disponeras av statens livsmedelskommission för bestridande av kostnaderna för stödåtgärdernas upprätthållande samt för upplysningsverksamhet och övervakning av odlingarna. Av dessa medel skulle därjämte ett belopp av högst 18,000 kronor få användas för fortsättning av vissa förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Oljeväxtodlingarna ha i år omfattat en areal av sammanlagt omkring 8,000 hektar. Det är därvid särskilt vitsenapsodlingarna, som ökat högst avsevärt. Av följande sammanställning framgår arealfördelning och uppskattad skörd av olika växtslag:

Växtslag	Hektar	Skörd per hektar kg	Total skörd ton	Procent olja	Total oljemängd ton	Oljekaksfoder ton
Vinterraps	862	1,600	1,380	37	510	830
Vallmo	832	1,000	832	40	330	490
Vitsenap	4,817	1,250	6,020	23	1,380	4,600
Oljelin	1,284	1,200	1,540	32	500	1,000

Statens livsmedelskommission har i skrivelse den 17 oktober 1941 med överlämnande av en inom kommissionens produktionsavdelning upprättad promemoria med förslag rörande odlingen av oljeväxter under år 1942 gjort framställning om vissa åtgärder från statsmakternas sida för stödande av odlingen av dylika växter.

De i promemorian framförda förslagen innebära i huvudsak följande. Priserna på oljeväxtfrön böra även under år 1942 sättas i relation till fastställt inlösningspris på höstvetete av normal kvalitet, varvid följande medelpriser syngas böra tillämpas:

för vinterrapsfrö	3.5	gänger	höstvetepriset,	dock	lägst	kronor	1.00	per	kilogram,
› vörrapsfrö	3.5	›	›	›	›	›	1.00	›	›
› vallmofrö	4.5	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› vitsenapsfrö	3.0	›	›	›	›	›	0.80	›	›
› linfrö	3.5	›	›	›	›	›	1.00	›	›
› sojaböner	5.5	›	›	›	›	›	1.50	›	›
› hampfrö	4.5	›	›	›	›	›	1.25	›	›
› solrosfrö	4.5	›	›	›	›	›	1.25	›	›

Dessa priser avse de odlingar, som utläggas våren 1942 och de, som utlagts hösten 1941. För att undvika olika uppfattning rörande tolkningen av prisbestämmelserna bör stadgas, att eventuella arealtillägg eller annat pristillägg, vilken form detta än gives, icke böra inräknas i höstvetepriset i de fall då detta lägges till grund för beräkning av priset på oljeväxtfrö. En viss prisdifferentiering har ansetts nödvändig under år 1942 på så sätt, att priset fastställles något lägre än nämnda medelpriser vid leverans före visst datum och något högre vid leverans efter detsamma. Orsaken till denna

prisdifferentiering är, att kapaciteten vid förefintliga torkar icke tillåter desamma att inom den mycket begränsade tid, som skörden pågår, mottaga så stora frö mängder, som man kan förutsätta skola komma att produceras hösten 1942. Genom dylik prisdifferentiering torde man kunna förmå en del jordbrukare att vänta med fröleveransen till en senare tidpunkt och på så sätt förlänga torkningsperioden. Det senare levererade fröet torde i allmänhet ha hunnit lufttorka under längre tid och därför ha låg vattenhalt, varför ett högre pris på detsamma är fullt motiverat.

Oljeväxtodlingarna ha ansetts även under år 1942 böra handhavas av svenska spannmålsaktiebolaget på samma sätt som varit fallet under innevarande år. Återstoden av de av 1939 och 1940 års lagtima riksdagar beviljade anslagen på respektive 80,000 och 100,000 kronor för bestridande av med oljeväxtodling förenade kostnader ha föreslagits skola stå till livsmedelskommissionens förfogande även under budgetåret 1942/1943 för att disponeras för ifrågavarande ändamål.

Livsmedelskommissionen har i sin skrivelse i anslutning till de i promemorian upptagna förslagen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att dels godkänna den i promemorian framlagda planen för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1942, innebärande bland annat att svenska spannmålsaktiebolaget med jordbrukaresammanslutningar och enskilda jordbrukare skulle uppgöra kontrakt om dylik odling till på förhand garanterade priser enligt i huvudsak samma grunder, som gällt under innevarande år, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa nämnda garantipriser i huvudsaklig överensstämmelse med i promemorian angivet förslag. Tillika har livsmedelskommissionen hemställt, att kommissionen måtte medgivas att disponera återstoden av förenämnda till stödjande av oljeväxtodlingen under åren 1939 och 1940 anvisade anslag å 80,000 respektive 100,000 kronor för samma ändamål under år 1942 samt att av anslagen använda ett belopp av högst 10,000 kronor till utlämnande av bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av dessas omkostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av kurser och föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området.

Sedermera har livsmedelskommissionen med skrivelse den 4 november 1941 överlämnat ett den 30 oktober 1941 av *statens linnämnd* framlagt förslag rörande odlingen av oljelin. Förslaget innebär, att såsom villkor för erhållande av det garanterade priset för oljelinfröet skall knytas skyldighet för oljelinodlare att använda en utsädesmängd av minst 100 kilogram linfrö per hektar samt att tillvarataga halmen på lämpligt sätt och hembjuda densamma till något linberedningsverk.

Livsmedelskommissionen har tillstyrkt detta förslag.

I en den 26 juli 1941 dagtecknad av lantbruksstyrelsen med eget utlåtande den 30 augusti 1941 överlämnad skrivelse har *Sveriges utsädesförening* hemställt om anslag för budgetåret 1942/43. I ett vid framställningen fogat statförslag har föreningen bland sina ordinarie utgifter såsom en ny post upptagit ett belopp av 18,000 kronor, avsett att användas för fortsättning av förut påbörjade förädlingsarbeten med lin och hampa m. m.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

»De hittills vidtagna stödåtgärderna för oljeväxtodlingen ha i stort sett visat sig ändamålsenliga. En efter föreliggande omständigheter någorlunda tillfredsställande odling av dylika växter ävensom av sojabönor har sålunda kommit till stånd. Även under år 1942 torde ett fortsatt stöd böra lämnas odlingen av nyssnämnda växter efter i huvudsak samma grunder som hittills. Såsom i förutberörda promemoria föreslagits torde stödet böra utsträckas att omfatta även vårraps. Beträffande garantipriserna äro dessa för närvarande anknutna till priset på höstvete. Livsmedelskommissionens förslag innebär, att denna beräkningsgrund för priserna skulle bibehållas även för nästkommande år. Därvid har emellertid kommissionen ansett, att vid prissättningen hänsyn icke skall tagas till eventuellt utgående arealtillägg. Med hänsyn till att innevarande år viss del av priset å vete utgår i form av arealtillägg och då sådant även i fortsättningen kan i större eller mindre utsträckning komma i fråga, synes det mindre rationellt att såsom för närvarande sker ställa garantipriserna i relation till vetepriset. En lämpligare utväg synes vara att basera garantipriset på ett produktionskostnadsindex. Då ett för dylikt ändamål användbart index emellertid icke för närvarande finnes, torde man tills vidare böra räkna med fasta priser. De priser, som i år gällt såsom lägsta priser och vilka avse de under 1941 insådda oljeväxterna, synas i huvudsak kunna gälla även för de oljeväxter, som insås under 1942. Endast i fråga om priset å vitsenapsfrö torde en jämkning böra ske. Om hänsyn endast toges till oljeutbytet, vilket i fråga om vitsenapsfrö är lägre än för andra oljeväxter, borde en väsentlig nedsättning av 1941 års pris äga rum. Livsmedelskommissionen har föreslagit ett lägsta pris av 80 öre per kilogram. I betraktande av oljeutbytet är detta pris emellertid förhållandevis högre än för övriga oljeväxtfrön. Emellertid torde även andra synpunkter här böra beaktas. I nuvarande läge är det för den animaliska produktionen och särskilt för mjölkproduktionen önskvärt att få fram största möjliga kvantitet äggviterikt foder. Verkställda undersökningar ha givit vid handen, att foderkakor av frö av raps, lin och vallmo äro värdefullare än foderkakor av vitsenapsfrö. De senare torde dock innehålla en smältbar äggvitämängd per 100 kilogram, som motsvarar äggvitämängden i ungefär 300 kilogram foderspannmål. Vid en skörd av 1,200 kilogram vitsenapsfrö per hektar erhålles, om man utgår från att härav 70 procent utvinnes till foderkakor, smältbar äggvita motsvarande omkring 2,500 kilogram foderspannmål. Den kvantitet vinterraps, som år 1942 kommer att stå till förfogande för olje- och foderkaksproduktionen, är bestämd genom den under hösten i år verkställda sådden, rapsens övervintring och övriga på skördeutfallet inverkan faktorer. Odlingen av vårraps, som ifråga om såväl olje- som äggvitevärde kan jämföras med vinterraps, kommer med hänsyn till tillgängligt utsäde att bli begränsad. Därest försörjningsläget i fortsättningen skulle nödvändiggöra användning av större kvantiteter cellulosa-foder, vilket saknar äggvita, framträder behovet av äggviterikt foder ännu starkare. Sett ur nu angivna synpunkter och då vitsenapen och oljelinet äro odlings-tekniskt mest kända, torde dessa vara de oljeväxter, som för år 1942 kunna

lämna det största tillskottet av äggviterikt foder. Oljelinet är ur såväl oljesom äggvitebehovets synpunkt värdefullast. En nedsättning av priset för vitsenap borde av skäl som anförts i livsmedelskommissionens promemoria vara motiverad men med hänsyn till de av mig anförda omständigheterna synes priset för år 1942 böra bestämmas till 85 öre för kilogram. En viss prisdifferentiering efter fröets kvalitet torde i anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit böra ske. För att få leveranserna av vitsenap fördelade över en längre tidrymd torde det vara lämpligt att ett något lägre pris, t. ex. 80 öre för kilogram, bestämmas för de tidigaste leveranserna av vitsenap med en successiv höjning vid senare leveranser till dess det nyss angivna priset av 85 öre för kilogram uppnått. För att underlätta arbetet med torkning och lagring torde dessa leveranser böra ske efter uppgörelse med mottagaren. Även de av statens linnämnd föreslagna villkoren för erhållande av garantipriset för oljelinfrö torde böra godtagas. De nu förordade priserna avse under år 1942 insådda och odlade oljeväxter. Jag har icke något att erinra mot att även i fortsättningen odlingar av ifrågavarande växtslag ordnas på samma sätt som skett under de senaste åren. Odlingarna synas sålunda fortfarande böra handhas av svenska spannmålsaktiebolaget.

Återstoden av de medel som enligt vad jag inledningsvis anført anvisats för stödjande av odlingar av vissa kulturväxter torde böra stå till livsmedelskommissionens förfogande för att disponeras för nu ifrågavarande stödåtgärders upprätthållande. Hinder bör icke möta att av dessa medel ett belopp av högst 10,000 kronor må användas såsom bidrag till oljeväxtodlareföreningar och hushållningssällskap för bestridande av deras kostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området. Med hänsyn till önskvärdheten att av ifrågavarande kulturväxter få fram sorter, som ge högsta möjliga skördar, synes Kungl. Maj:t därjämte böra äga att på sätt som skett för löpande budgetår använda ett belopp av högst 18,000 kronor för fortsatt förädlingsverksamhet.

Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att även i fortsättningen vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några större förskjutningar i krisläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befogenhet att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.»

Såsom departementschefen framhållit ha de hittills vidtagna stödåtgärderna för oljeväxtodlingen visat sig i stort sett ändamålsenliga. Med hänsyn till ifrågavarande odlingars betydelse för landets försörjning med vegetabiliska oljor och äggviterika fodermedel av inhemsk produktion vill utskottet tillstyrka, att även under år 1942 lämnas fortsatt stöd för ändamålet och efter i huvudsak samma grunder som hittills. Livsmedelskommissionen har för 1942 räknat med en fördubbling av oljeväxtodlingen, som i år omfattat i runt tal 8,000 hektar.

Utskottet.

Beträffande de odlarna av staten genom ifrågavarande stöd tillförsäkrade fröpriserna har livsmedelskommissionen föreslagit, att priserna även i fortsättningen skulle vara anknutna till priset på höstvetete, dock att vid prissättningen icke skulle tagas hänsyn till eventuellt utgående arealtillägg för veteodlingen. Departementschefen har med hänsyn till arealtilläggets inverkan på vetepriset funnit den av kommissionen föreslagna bestämningen av garantipriserna för oljeväxtodlingen mindre rationell och ansett det vara lämpligare att basera priserna på ett produktionskostnadsindex. Då emellertid ett dylikt användbart index icke för närvarande finnes, har tillsvidare förordats en prissättning, som grundar sig på fasta priser. Enligt departementschefens mening böra sålunda de priser, vilka i år gällt såsom lägsta priser, i huvudsak kunna gälla även för de oljeväxter, som insås under 1942. I fråga om priset på vitsenapsfrö har dock föreslagits en nedsättning. Vidare har departementschefen i anslutning till vad livsmedelskommissionen anfört ansett en viss prisdifferentiering böra ske. De av statens linnämnd föreslagna villkoren för erhållande av garantipriset för oljelinfrö ha godtagits. Vad departementschefen sålunda anfört rörande garantipriserna under 1942 föranleder icke någon utskottets erinran. Det synes utskottet lämpligt, att odlingarna av ifrågavarande växtslag ordnas på samma sätt som skett under de senaste åren.

Utskottet har intet att invända mot att återstoden av de för ändamålet tidigare anvisade anslagen ställes till livsmedelskommissionens förfogande för att disponeras för nu ifrågavarande stödåtgärders upprätthållande. I enlighet med departementschefens förslag böra av dessa medel vissa belopp få användas dels såsom bidrag till oljeväxtodlarföreningar och hushållningssällskap för bestridande av dessas kostnader för propaganda och försöksverksamhet samt anordnande av föreläsningar jämte konsulterande verksamhet på området och dels av Kungl. Maj:t för fortsatt förädlingsverksamhet.

Utskottet tillstyrker slutligen, att Kungl. Maj:t bemyndigas att vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad här förordats, ävensom företaga de jämkningar i stödåtgärderna som förskjutningar i krisläget kunna motivera.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 16 december 1941.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Gabrielsson, Alfred Andersson, Mannerkantz*, Nils Olsson, Svedberg** och *Gottfrid Karlsson* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo*, Andersson i Tungelsta, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Karlsson i Munkedal, Jacobson och Larsson i Karlstad**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.